

Ställningstagande om felaktig avprickning och väljare som nekas att rösta

Valmyndighetens ställningstaganden innehåller en redogörelse för myndighetens uppfattning i rättsliga frågor. De är styrande för Valmyndighetens verksamhet och vägledande för valadministrationen.

1 Sammanfattning

Vid varje val förekommer att väljare nekas att rösta på grund av att det markerats i röstlängden att de redan röstat, det vill säga att de redan är avprickade. Ofta beror detta på att en tidigare väljare prickats av på fel rad. Felaktig avprickning kan i regel undvikas genom att arbetet med röstlängderna sker lugnt och metodiskt med de hjälpmedel som finns.

Avprickningen kan dock bero på att väljaren redan röstat. En väljare kan även vara delvis avprickad, det vill säga väljaren kan ha röstat i exempelvis riksdagsvalet för att återkomma för att rösta i kommunvalet. Detta är tillåtet och väljarens ska då få rösta i kommunvalet.

Valnämnderna har historiskt hanterat felaktiga avprickningar på olika sätt. I de fall där en väljare prickats av felaktigt anser Valmyndigheten att det är av stor vikt för förtroendet för valsystemet att felaktiga avprickningar i möjligaste mån hanteras lika. De åtgärder som bör vidtas ska därför vara av sådan karaktär att de kan utföras i varje vallokal i varje kommun.

En avprickning i röstlängden är inte att betrakta som ett beslut och kan därför inte rättas med stöd av förvaltningslagen. Valmyndigheten anser i stället att den felaktiga avprickningen ska åtgärdas genom en skriftlig korrigerings i röstlängden.

Valmyndigheten anser att en korrigerings av en felaktig avprickning endast ska göras om den person som felaktigt avprickats i röstlängden fortfarande befinner sig i vallokalen. Om väljaren lämnat vallokalen bör korrigerings endast ske i undantagsfall och under vissa särskilda förutsättningar.

I det fall en korrigerings inte kan ske ska röstmottagaren inte ta emot väljarens röst. Det är inte möjligt för väljaren att överklaga den felaktiga avprickningen eller röstmottagarens nekande att ta emot valkuvert. Väljaren ska upplysas om att hen kan överklaga beslutet att fastställa utgången av valet hos Valprövningsnämnden.

Bedömningen av om en korrigerings eller ett nekande ska göras är av sådan art att bedömningen ska göras av valnämnden. En praktisk hantering kräver dock att nämnden delegerar uppgiften till ordföranden.

2 Frågeställning

Vad gäller när en väljare som vill rösta i allmänna val enligt röstlängden redan har markerats såsom att hen avlagt sina röster? I vilka fall kan en en så kallad felaktig avprickning i röstlängden korrigeras och på vilket sätt?

3 Gällande rätt m.m.

Laghänvisningarna nedan avser vallagen (2005:837) om inget annat anges.

Vad gäller markering i röstlängden vid röstmottagningsställe framgår bl.a. följande. Innan valkuvert tas emot ska röstmottagarna kontrollera att väljarna enligt röstlängden inte redan har röstat (9 kap. 6 §). Om det inte finns några hinder mot att ta emot valkuvert, ska röstmottagarna, i väljarens eller budets närvaro, lägga kuverten i valurnan för de valvalseklarna gäller och markera detta i röstlängden. I röstlängden ska det anges hur väljarens eller budets identitet har kontrollerats (9 kap. 7 §).

De bestämmelser i vallagen som rör rättelse i röstlängd är inte tillämpliga i fråga om felaktiga avprickningar (5 kap. 6-7 §§).

Under röstmottagningen ska röstmottagarna i protokollet bl.a. anteckna om röstmottagarna har vägrat ta emot valkuvert eller ytterkuvert för budröst och anledningen till detta (9 § valförordning (2005:874)).

Valnämnden är att betrakta som en förvaltningsmyndighet som ska tillämpa förvaltningslagen. Förvaltningslagen gäller i princip bara vid handläggning av ärenden men reglerna om god förvaltning har en vidare tillämpning (1, 5–8 §§ förvaltningslagen (2017:900)).

4 Bedömning

När det gäller felaktig avprickning och väljare som nekas att rösta används i valsammanhang tre begrepp som inte förekommer i aktuell lagstiftning. Eftersom begreppen skiljer sig från bestämmelserna finns det ett värde i att här definiera dem tillsammans med processen där de tillämpas.

- *Avprickning* är det som i bestämmelserna motsvarar markering i röstlängd, det vill säga att väljarens valkuvert markeras i kolumnen för respektive val som väljaren röstar i när väljarens valkuvert läggs i urnan, inte den noteringen som sker av om hur väljaren identifierats. Det är alltså markeringarna vid respektive val i röstlängden som avgör huruvida väljaren ”har röstat” i det aktuella valet eller inte.
- *Nekas att rösta* är följden av det som i bestämmelserna definieras som att röstmottagaren inte ska ta emot valkuvert om väljaren redan har markerats i röstlängden och att valkuverten då inte heller får stoppas i valurnan. Dessa två omständigheter tillsammans ger följden att väljaren i praktiken nekas att rösta.

- *Rättelse* har tidigare den åtgärd kallats som vidtas när felaktiga markeringar korrigeras.

4.1 I vilka fall ska en felaktig markering i röstlängden korrigeras?

En självklar utgångspunkt är att inga felaktiga avprickningar ska ske. Valmyndigheten anser att felaktiga avprickningar i första hand ska avhjälpas genom proaktiva åtgärder i form av utbildning och hjälpmedel för att minska risken för fel.

I de fall felaktiga avprickningar sker är det av stor vikt för förtroendet för valsystemet att de felaktiga avprickningarna i möjligaste mån hanteras lika. Åtgärder som då kan vidtas ska ha stöd i rättsordningen och endast vidtas om de kan antas leda till det avsedda resultatet.

Det måste gå att säkerställa att markeringen är felaktig. I det fall en väljare hävdar att hen inte har röstat får det tas som en stark indikation på att markeringen kan vara felaktig. Det bör dock inte räcka med en misstanke om att markeringen är felaktig. Någon ytterligare omständighet bör tala för att så är fallet, exempelvis att en röstmottagare minns vilken väljare som markerades på den aktuella raden. Det finns uppenbara fall där en korrigering ska göras, exempelvis då en röstmottagare av misstag markerar på fel rad när väljaren finns kvar vid bordet. Om väljaren inte längre finns närvarande i lokalen blir frågan dock mer komplicerad.

I en vallokal där många väljare är kända av röstmottagarna kan röstmottagarna ha relativt god kontroll på vilka som redan varit och röstat. Vid en kontroll av de markeringar som gjorts i röstlängden kan röstmottagarna ofta få en god uppfattning av om det skett ett fel eller inte. I undantagsfall kan det då vara befogat att försöka nå den person som sannolikt prickats av på fel rad. I en vallokal med större genomströmning och okända väljare är det dock svårare att ha en uppfattning om den väljare som redan är avprickad är det på grund av att hen redan röstat eller på grund av att en röstmottagare prickat av fel person.

Korrigerings bör alltså endast vara aktuellt i de fall där det är uppenbart vilken väljare som prickats av på fel rad. För att det ska anses uppenbart vilken väljare som har prickats av felaktigt ska antingen väljaren vara kvar i vallokalen eller vara känd av röstmottagare som med säkerhet vet att det är den väljaren som prickats av på fel rad.

I andra situationer än dessa blir osäkerheten för stor och tillämpningen för varierad och röstmottagarna bör då avstå från att hitta den felaktigt avprickade väljaren.

4.2 Kan en felaktig avprickning rättas enligt förvaltningslagen?

Valnämnden är att betrakta som en förvaltningsmyndighet. Förvaltningslagens bestämmelser är därför tillämpliga om annat inte är reglerat i specialbestämmelse. Förvaltningslagens regler gäller i huvudsak vid handläggning av ärenden som också utmynnar i beslut.

Avprickningen i röstlängden har förvisso vissa verkningar för den enskilde väljaren men har enbart i syfte än att markera att väljaren utnyttjat sin rätt att rösta. Markeringen utgör därför ett faktiskt handlande och inte ett beslut. Förvaltningslagens bestämmelser om exempelvis

rättelse av beslut ska därför inte tillämpas. Det hindrar dock inte att felmarkeringen ändå åtgärdas. Valmyndigheten anser att åtgärden bör benämnas korrigerings.

4.3 Är det ett beslut att neka en väljare att rösta?

I de fall där väljaren bedöms vara felaktigt avprickad och det inte är möjligt att korrigera felet ska väljaren nekas att rösta. I likhet med korrigeringen av en felaktig markering saknas uttrycklig reglering för åtgärden. Till skillnad från korrigeringen får dock nekandet långtgående konsekvenser för väljaren. Nekandet utgör en tydlig begränsning av väljarens fortsatta handlande och väljaren har ingen möjlighet att få rätten att rösta åter. Det finns inte någon formell skyldighet att fatta ett beslut, nekandet är följden av att väljaren redan är avprickad. Ett nekande får dock till sin natur anses bära alla andra kännetecken hos ett beslut.

Listan över vilka beslut som får överklagas enligt vallagen är uttömmande och beslutet att neka en väljare att rösta är inte ett av de överklagbara besluten. Det enda överklagbara beslut som hanteringen vid röstmottagningen därför kan sägas mynna ut i är beslutet att fastställa utgången av valet. Beslutet att neka en väljare att rösta är därmed endast något som kan prövas som en avvikelser från föreskriven ordning eller möjligen otillbörligt verkande vid ett överklagande av utgången av valet. Av detta följer även att ett överklagande inte kan leda till att väljaren ges rätten att rösta åter.

4.4 Praktisk hantering

Vilka krav gäller för de praktiska åtgärder som ska vidtas vid en korrigerings?

När en korrigerings är möjlig ska korrigeringen ske enligt följande.

- Röstmottagaren ska be den väljare som prickats av på fel rad att återkomma till vallokalen. Kontroll av väljarens identitet måste ske i fysisk närvaro av väljaren och kan inte ske på distans.
- De noteringar som gjorts på fel rad ska noteras på rätt rad. Samma markeringar för de valkuvert som väljaren lämnat ska föras in på den rätta raden. En notering om korrigerings ska ske vid den felaktiga markeringen. Om väljaren har en annan uppfattning om vilka valkuvert hen har lämnat ska noteringen i röstlängden ändå vara avgörande. Valurnan ska inte öppnas.
- Förfarande bör ske i närvaro av väljaren.
- Den väljare som felaktigt blivit avprickad får genomföra sin röstning först när korrigeringen är gjord. Väljarens identitet ska åter kontrolleras.
- Alla de åtgärder som vidtas ska dokumenteras utförligt i protokollet.

Utöver *när, var, varför, hur* och *av vem* ska det även dokumenteras tydligt om väljaren har en annan uppfattning om vilka valkuvert som lämnats in eller om andra omständigheter vid händelsen.

Vilka krav gäller för de åtgärder som ska vidtas vid ett nekande att rösta?

Vid ett nekande att rösta ska följande åtgärder vidtas, som minst.

- Nekandet ska dokumenteras utförligt i protokollet.
- Om väljaren efterfrågar möjligheten att överklaga ska hen informeras om vad som gäller för ett överklagande och lämnas information om hur hen kan överklaga.

Utöver *när, var, varför, hur* och *av vem* ska det även dokumenteras tydligt hur situationen uppmärksammades och vad som antas ha skett. Om det är uppenbart att väljaren är felaktigt avprickad men att detta inte kan korrigeras ska det tydligt framgå vilka åtgärder som vidtagits för att försöka korrigera den felaktiga avprickningen. En notering ska också göras om hur väljaren informerats om möjligheten till överklagande. Det bör vidare noteras om det är uppenbart att väljaren faktiskt redan har röstat.

Vilka åtgärder bör valnämnden vidta inför och under valdagen?

Valnämnden bör inför ett val fatta ett principbeslut om hur röstmottagarna ska agera vid felaktiga avprickningar och nekande att rösta.

Det är vidare befogat att valnämnden tar ställning till vilken funktion som ska ha befogenhet att genomföra en korrigering eller ett nekande. Valmyndigheten anser att bedömningen av om en korrigering eller ett nekande ska göras är av sådan art att bedömningen ska göras av valnämnden men att en praktisk hantering kräver att nämnden delegerar uppgiften till ordförande.

Det är viktigt att den som har befogenhet att göra korrigeringar i röstlängd eller neka väljare att rösta får erforderlig utbildning i under vilka förutsättningar en korrigering eller ett nekande kan ske och hur dessa åtgärder ska ske och dokumenteras.

Detta ställningstagande har beslutats av Valmyndighetens nämnd.